

**UUSPERHEEN MIEHENÄ, ISÄNÄ, PUOLISONA JA
EXÄNÄ**

VERTAISTUKIRYHMÄ UUSPERHEEN MIEHILLE

2.12.2018

Pasi Harimaa

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	2
VERTAISTOIMINTA	4
UUSPERHEEN JA PARIN VAIHEET	6
MIEHENÄ JA ISÄNÄ OLEMINEN	7
ISYYS JA VANHEMMUUS JA PERHEEN MÄÄRITTELYÄ	8
ISÄNÄ UUSPERHEESSÄ	9
UUSPERHEEN ISIEN VERTAISTUKIRYHMÄ	11
PALAUTEKYSELY	12
POHDINTA	15
Lähteet	16
Liite	17

JOHDANTO

Pohtiessani uusperheneuvojan koulutukseen liittyvää kehitystyön tekemistä isyyteen ja mieheyteen liittyvien teemojen olemassa oleminen voimistivat ja vahvistivat ajatusta isyys teeman esille tuomista.

Koulutus on nostanut esille isyyden teemaa melko paljonkin. Isyyden teema on aktivoanut itsessä pohtimaan oman taustaan liittyviä asioita, varsinkin isyyteen ja mieheyteen liittyviä kokemuksellisia asioita. Koulutuksen aikana psykodraaman osuus oli hyvin vaikuttava omaan taustaan liittyvien teemojen työstämisessä. Vaikka aiemmassa perheterapiakoulutuksessa oman taustan käsitteleminen kuului koulutuksen sisältöön, isyyden näkökannalta käsittely jäi kuitenkin pintapuoliseksi. Ikään kuin täydentäväksi oman taustan käsittelyksi psykodraamajakso oli piste iin päälle.

Oma kokemukseni isästäni on ollut hieman kaksijakoinen. Isä oli paljon läsnä, mutta sodan käyneenä ja silloisen aikakauden kasvatuksen saaneena isänä oleminen oli paljolti omien projektien ja töiden tekemisessä. Isä oli siihen aikaan perinteisesti talouden vakauttaja ja viime kädessä rajojen laittaja.

Isä lähti rintamalle vapaaehtoisena seitsemäntoistavuotiaana pojankoltiaisena, vai liekö tuohon aikaan tuon ikäiset olleet jo täysiä miehiä vastuineen päivineen. Noin neljän sodassa olovuoden jälkeen syttyi rauha isän palatessa terveenä kotirintamalle siviiliin. Pian isä ja äiti löysivät toisensa ja perustivat perheen papin aamenen jälkeen. Sota ei juuri näkynyt isän olemisessa, hän puhui sodassa olemisestaan oltuaan vähän ”hiprakassa”. Poikasena ollessa isän sotajutut kiinnostivat kovastikin, mutta valitettavasti niitä tarinoita sai kuulla aivan liian vähän. Isän kanssa oleminen kahden kesken oli enemmänkin hiljaista olemista kummaltakin taholta, missä ei hirveästi sanoja vaihdeltu. Isä osasi olla auktoritaarinen isä, antaen tarvittaessa suutuspäissään vitsaa tai tukkapölyä, mutta hän osasi olla myös lempeä ja pääosin hyväntuulinen meitä muutamaa lasta kohtaan. Isällä oli kasvatuksellisena ohjenuorana rehellisyys, jota hän usein muistutteli eri tilanteissa.

Oman perheen perustamisessa nuorena aikuisena miehenä ja varsinkin nyt jo hieman varttuneempana, mieleeni väkisin on noussut useina hetkinä, mitä itse olen isästäni kantanut. Millaisia elämän ohjeita ja arvoja olen voinut tuoda esille, jotka kantavat lapsiani aikuisuudessa ja lapset voisivat miettiä, että tämä oli isän ohjenuora heidän elämäänsä. Kysymyksenä olenko minä isäni kaltainen, mitä eroavuutta minussa on suhteessa isääni?

Nämä ovat aiheena olleet monesti mielessäni varsinkin, kun oman taustan tutkimisessa kaikki suhteet omassa mielessä ovat selkeästi voimistuneet. Onko tämä koulutuksen mukanaan tuoma

jokin uusi alku jollekin. Joka tapauksessa nämä isyyteen ja mieheyteen liittyvät käsittelyn aiheet ovat tuoneet uutta kasvua ja erilaista ajatusta ja suhtautumista omaan isyyteen ja miehenä olemisen teemaan. Se on myös aktivoinut itseä työssä, jossa kohtaan lähes päivittäin perheen isiä, kulkemaan hetkisen aikaa heidän rinnalla ja olemaan jopa tukemassa ja auttamassa heitä ja heidän suhteitaan arkisessa elämässä.

Liittyessäni nykyiseen uusperheeseen, sain vaimoni mukana kaksi lasta, nyt jo täysikäisen tytön ja pian täysikäisen pojan. Nyt muutama vuosi jälkeenpäin katsottuna pystyy hieman analysoimaan meidän uusperheen vaiheita, joita on tavalla ja toisella käyty myös läpi. Itse muutettua jo valmiin perheen luokse on herättänyt erilaisia tunteita ja mikä on varmaankin näkynyt ja välillä kuulunut asettuessani perheeseen. Onneksi olen löytänyt itselleni ymmärtävän ja pitkämielisen kumppanin, joka on antanut aikaa. Olen ollut sekoittamassa niin sanotusti pakkaa ja tuonut omat rituaalini ja maneerini, sekä periaatteeni nykyiseen perheeseen. No viime kädessä asiat ovat sulautuneet toisiinsa ihan hyvin. Puolisoni lapset ovat olleet yllättävänkin hyvin suhtautuvia itseäni kohtaan ja mielestäni itsekkin olen pystynyt suhtautumaan toisen lapsiin melko ymmärrettävästi. Tunteita ”yhteen liittyminen” on joka tapauksessa herättänyt. Tiedä sitä, onko se tunteiden läsnä oleminen liittynyt pelkästään uusperheyteen, vai johonkin muuhun tavalliseen elämiseen.

Uusperheen vaiheista puhuttaessa perheytyminen saattaa kestää jopa kuuden- seitsemän vuoden ajan, jolloin perhe on hitsautunut tiiviimmin yhteen ja me- henkisyys on saanut pysyvämmän otetta uusperheen perustajista (Heikinheimo 2018 luento). Tuo kuulostaa pitkältä ajalta, mutta jos noita vuosien vaiheita ei taistelisi ja kävisi läpi, olisivatko uusperheelliset jotenkin liian kevyellä pohjalla suhteessaan ja jatkossa vastoinkäymiset helposti horjuttaisivat rakennelmaa. Hyvin rakennettu ja vastoinkäymisten aikana vakaasti tahtotilassa eteenpäin menevä uuspari ja perhe hitsautuu paremmin yhteen kestäen helpommin ympärillä vellovat tuulet ja vastoinkäymiset.

Alussa mainitsemani uusperhekoulutuksen kehittämistyöhön liittyviä aiheita ajatellessani, kuinka voisin hyödyntää saamaani koulutusta tulevassa kehittämistyössä, ajattelin laittaa kokoon uusperheiden isien vertaisryhmän. Ryhmän kokoamisessa saan olla kiitollinen oman työpaikan, Järvenpään perheneuvolan kollegoilleni, jotka auliisti olivat mukana ohjaamassa itseäni ryhmään. Lyhyen keskustelun jälkeen sain nopeasti kasaan viisi urhoollista isää, jotka suostuivat ja halusivat tulla jakamaan kallista aikaansa toisten isien kanssa. Ilman noita itseäni kehittämistyöni olisi ollut hyvinkin erilainen.

Kehittämistyön otsikko miehenä, isänä, puolisona ja exänä uusperheessä tuntui luontevalta, vaikkakin myös haastavalta laajuudessaan. Ajattelin kehittämistyön otsikon kattavan hyvinkin paljon uusperheen miehen elämänpiiriä, joita pystyisi käsittelemään vertaisryhmässä. Ajatuksena oli, että otsikon aiheita käsittelemme niinä neljänä kertana, jotka olisivat suunnitelmassa tavata.

Otsikossa olevista aiheista ajatukseni oli tuoda esille jonkin verran teoriapohjaa, varsinkin isyyteen liittyen (joka kattaa nuo kaikki toisetkin osa-alueet). Tuon esille myös ryhmään liittyvää teoriaa lyhyesti, sekä uusperheen ja parin kehitysvaiheista.

Ennen kaikkea halusin kokea ja kokeilla, onko isien vertaisryhmällä jatko mahdollisuutta tämän ”kokeilun” jälkeen, onko ryhmästä ollut ryhmäläisille hyötyä arkeen liittyen ja minkälaista kehittymistä tarvitsisin ryhmän ohjaajana.

Lähtökohtaisesti olin joka tapauksessa jonkin uuden äärellä. Saisin tutustua viiden eri isän elämään ja heidän taustoihinsa. Kokemuksellisesti ryhmä toi luottamusta vertaisryhmärakenteen tuovan ryhmäläisille paljon positiivisia kokemuksia ja ideoita, sekä tukea miehenä, isänä, puolisona ja exänä olemisessa.

VERTAISTOIMINTA

Vertaistuellisen ryhmän aloittamisen idea nousi mieleeni, kun mietin, miten saisin mahdollisesti miesten ja isien elämään sitä tarvitseville yhteistä avointa keskustelua. Oma kokemukseni vertaistukiryhmän ohjaamisesta on jo monien vuosien takaa, jolloin nuorisopsykiatriassa työskennellessäni olin toisena ohjaajana sosiaalityöntekijän parina. Ryhmä oli suunnattu tuolloin perheen nuoren osastolla olevien vanhemmille. Ryhmä kesti tuolloin kouluvuoden verran eli syksystä kevääseen. Ryhmään osallistui pääasiallisesti naisia. Isät olivat jossakin muualla, kuin ryhmässä. Ryhmä oli selkeästi silloin tarpeellinen vanhempien elämän tilanteeseen. Pitkässä juoksussa huomasi kasvutarinoita ryhmäläisissä mm. ajatusten kehittymisenä ja avoimuutena, johon liittyy väkisin ryhmän luottamuksellisuus. Olin mukana toisena ryhmänvetäjänä muutaman vuoden aikana.

Suunnitellessani ryhmää, mietin aluksi yksin olemista ryhmän kanssa, tajusin kuitenkin olevani yksi uusperheen isistä, joilla kaikilla on sekä biologisia lapsia, että puolison lapsia, eli he ovat ainakin biologisia isiä ja sosiaalisia isiä. Mikä oma roolini olisi ryhmässä, mitä voisin jakaa omasta elämästäni? tällaiset teemat olivat pohdinnan alla mielessäni.

Vertaistoimintaosion alla tuon esille hieman vertaistoiminnan taustaa. Vertaistoiminnan käsite tuli Suomeen yhdeksänkymmentä luvun puolivälissä. Tuolloin vertaistoiminnan auttamisen muoto perustui siihen, että ihmisillä oli jokin yhteinen kokemus tai sairaus ja johon he saavat toisiltaan erilaista tukea, mitä toiset auttamistahot eivät pysty antamaan. Holm ym. tuovat esille, että yhteinen tekijä luo sillan, ymmärryksen näiden ihmisten väliin, jotka eivät muuten olisi tekemisissä toistensa kanssa. (Vertaistoiminta kannattaa Jaana Holm ym.)

Vertaistoiminnan käsitteenä, sekä aiheeseen liittyvä sanasto voivat herkästi aiheuttaa hämmennystä ja jopa väärinkäsityksiä, koska samoilla sanoilla tarkoitetaan eri asioita. Vertaistoiminta, vertaistuki ja vertaisryhmät saattavat herkästi sekoittaa keskenään.

Holm ym. kirjoittavat, että vertaisryhmä ja vertaistukiryhmä ovat ryhmiä, joihin tullaan samaa kokeneiden seuraan. Marianne Nylund sekä Susanna Hyväri ovat useissa tutkimuksissaan päätyneet käyttämään käsitettä vertaistuki. Käsitteessä tulee esille vertaisuus ja tuki. (Holm ym.)

Vertaistoiminta on kokemuksellista asiantuntijuutta ja sen arvoja ovat tasa-arvoisuus ja toisen ihmisen kunnioittaminen. Vertaistoiminnan ajatuksena on usko ihmisen omiin sisäisiin voimavaroihin, jotka voidaan saada käyttöön.

Vertaistoimintaan osallistumiseen tarvitaan omaa oivallusta ja toivetta hyvinvoinnin lisääntymisestä. Holm ym. tuovat esille, että muutos ja sopeutumisprosessit herättävät meissä erilaisia tunteita, joiden tunnistaminen ja ilmaiseminen ovat tärkeitä hyvinvoinnin kannalta

Suomalaisen tutkijan Marianne Nylundin (2005) tutkimusten mukaan vertaisryhmällä tarkoitetaan samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten halua jakaa kokemuksia ja tietoa toisia kunnioittavassa ilmapiirissä. Vertaistukiryhmä muodostuu hänen mukaansa toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtäävistä vastavuoroisista suhteista, joissa kriittisiä tai kriisiytyneitä elämäntilanteita käsitellään yhdessä. (Holm ym.)

Vertaistuki käsitteestä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivuilla on määritelmä, missä kerrotaan vertaistukiryhmän olevan pienempi tai suurempi ryhmä, joka kokoontuu säännöllisin väliajoin vaihtamaan ajatuksia ja kokemuksia. Ryhmä koostuu ihmisistä, jotka ovat elämässään läpi samankaltaisia prosesseja ja jotka saavat jakamalla samankaltaisessa tilanteessa olevilta ihmisiltä puhumalla ja kuuntelemalla tukea. Vertaistuessa keskeisintä on kokemus, ettei ole yksin elämäntilanteensa tai ongelmiansa kanssa. Hyväksytyksi ja kuulluksi tuleminen ryhmäläisten keskuudessa on keskeinen asia. Se on vastavuoroista kokemustenvaihtoa. Vertaistukeen ei kuulu ammattiapua, vaan se perustuu samoja kokemuksia läpikäyneiden ihmisten kohtaamiseen. Toisaalta ammattiapu voi kulkea vertaistuen rinnalla. (Päivi Huuskonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010).

Vertaistukiryhmät ovat monesti ongelmanratkaisuryhmiä, joissa käsitellään esimerkiksi menetyskokemuksia tai vaikeaksi ja kuormittavaksi koetun elämäntilanteen kysymyksiä. Ryhmät voivat olla myös yhdessäolo- ja aktiviteettiryhmiä.

Samankaltaisessa elämäntilanteessa olevat ryhmäläiset tietävät omasta kokemuksestaan jotakin toisen tunteista. Ryhmäläisiltä kokema empatia on monesti erilaista, mitä esim. ammattilaisilta tai perheenjäseniltä saatu empatia on. Joskus ryhmä on ainut paikka, jossa ryhmäläinen tulee kuulluksi omine ongelmineen. Keskinäinen apu lisää itsetuntoa ja tunnetta omasta pätevyydestä. Ryhmäläiset ovat toisilleen esimerkkejä selviytymisestä ja muutoksen mahdollisuudesta. Vertaisryhmässä on mahdollisuus muutokseen, kehittyä passiivisesta tuen tarvitsijasta aktiiviseksi osallistujaksi.

Toisen samanlaisia asioita kokeneiden tapaaminen auttaa näkemään ja ymmärtämään omaa oloa ja tunteita asiaan kuuluvina ja normaaleina reaktioina.

Vertaistukiryhmä muodostuu henkilöistä, joilla usein ei ole yhteistä elämänhistoriaa ja joilla on yksilölliset kokemukset. Suurin osa vertaistukiryhmistä on pienryhmiä, joissa jokaisella henkilöllä on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa keskenään. Tämä on keskeistä vertaistuen ja ryhmän toiminnan kannalta.

Ryhmämuotoisen vertaistoiminnan keskeisiä merkityksiä ovat kokemuksen jakaminen ja vaihto, identiteetin selkiytyminen ja vahvistuminen, voimaantuminen, yhteisöllisyys ja ystävyys (Holm ym.)

Vertaistukiryhmä voi olla avoin tai suljettu. Ryhmää kutsutaan avoimeksi, kun siihen voi tulla kesken ryhmän uusia jäseniä. Suljettu ryhmä kokoontuu toimintansa ajan samalla kokoonpanolla.

Ryhmän ensimmäisiin kertoihin latautuu yleensä paljon tunnetta. Ohjaajaa saattaa huolestuttaa tuleeko ketään paikalle, miten tapaaminen sujuu. Innostusta tuo, kun ryhmä aloittaa. Ryhmään tulevia monesti hämmentää uusi tilanne ja uudet ihmiset.

Ryhmän ensitapaamista kuvataan tutustumisvaiheeksi, jonka aikana tutustutaan ja luodaan luottamusta ja avoimuutta ryhmäläisten kesken. Vertaistukiryhmät ovat useimmiten ns. pienryhmiä. Ryhmässä käydään läpi ryhmän säännöt, joista tärkein on salassapito, joka pitää sisällään sen, ettei ryhmässä puhutuista toisten ryhmäläisten asioista kerrota ryhmän ulkopuolella.

Ryhmän ohjaajan tehtävänä on varsinkin ryhmän alkamisen alkuvaiheessa olla turvallinen ja jolla on homma hallinnassa, sekä ajankäytön hallinta ja huomio siitä, että jokainen tulee ryhmässä kuulluksi ja saa puheenvuoron.

UUSPERHEEN JA PARIN VAIHEET

Uusperheen parin löytäessä toisensa perheytymiseen voi mennä Joidenkin arvioiden mukaan uusperheen näkökulmasta katsoen jopa 6-8 vuotta.

Uusperheen alkuun liittyy kuherruksen vaihe/alkusykli, jolloin rakastuneet näkevät toisensa ja toistensa lapset positiivisessa valossa, ikään kuin ”vaaleanpunaisten lasien läpi”. Vanhempien ja lasten kokemukset voivat poiketa tässä vaiheessa. Lapset saattavat vielä surra vanhempien eroa ja toivoa heidän yhteen palaamista. Alkusyklin aikana halutaan olla toiselle mieliksi ja rakentaa perhettä. Vaihe voi kestää 2-3 vuotta.

Alkuvaiheen/alkusyklin jälkeen todellisuus alkaa tulla enemmän esiin, uusperheeseen tulee hämmennystä. Perheenjäsenillä nousee esiin haasteellisia tunteita. Tässä vaiheessa syntyy herkästi riitoja ja biologiset perheenjäsenet asettuvat samalle puolelle ristiriidoissa. Uusi kumppani voi olla kovilla tuossa tilanteessa. Tärkeää on vaalia parisuhdetta ja aikuisten välistä sidettä. Vaikka tunteet alkavatkin pikkuhiljaa tasoittua, pari huomaa eriäviä asioita mm. erilaisia toimintatapoja ja perhekulttuureja, eivätkä odotukset uusperhe-elämältä täytykään. Perheenjäsenet määrittävät

rooliaan ja asemaansa perheessä. Perheessä on epävarmuuden ilmapiiri. Pikku hiljaa uusperheessä luodaan omia pelisääntöjä ja löydetään omia paikkoja perheen sisällä. Vaarana on, mikäli paikkaa uusperheessä ei löydy, toimii perheessä kaksi perhettä.

Myöhäisvaiheessa perhe alkaa pikku hiljaa kiinteyttä ja tuntua omalta perheeltä. Parisuhteeseen on myös muodostunut turvallisuuden ja pysyvyyden tunne. Läheisyys kasvaa, vuorovaikutus ja suhteet ovat avoimempia ja aikuiset toimivat yhdessä samassa rintamassa sekä ratkaisut tehdään yhdessä. (Heikinheimo K. ja Väestöliitto)

MIEHENÄ JA ISÄNÄ OLEMINEN

Pohtiessani jo johdannossa esillä ollutta mieheyteen ja isyyteen liittyviä teemoja, muistelen 1990 luvun alkupuolta, jolloin tulin itse tupla isäksi. Poika syntyi ensi ja parisen vuotta tämän jälkeen oli tytön vuoro syntyä. Muistan nuo lasten syntymät lähes kuin eilisen päivän, tunnelmat sairaalassa, kyyneltymiset jne... Olin tuolloin nuori, reilun kahdenkymmenen. Miehestä oli tullut isä ja ylpeä omasta vanhemmuudestaan. Vastuu oli jossakin edessäpäin, jota ei osannut edes kuvitellakaan, mitä se tulisi olemaan ja pitäisi sisällään. Dumasin esille tuoma toteamus, lapsi teki minusta isän (Dumas D.2009)

voin samastua noihin sanoihin hyvinkin. Millainen isä olin tuolloin lapsilleni, minkälainen viime aikoina paljon puhuttu kiintymyssuhde minulla oli lapsiini, osasinko olla hyvä puoliso ja pystyinkö tuomaan taloudellista varmuutta perheelleni, kun lasten äiti oli hoitovapaalla. Mieheyteen ja isyyteen liittyi jo tuolloin tietynlaisia odotuksia ja velvoitteita varmasti omalta puoleltani, mutta myös lasten äidin puolelta. Näin jälkeempäin lasten jo kasvaessa olen huomannut kantaneeni ja tuoneeni tuolloin yhteiseen perheeseen oman primaariperheen joitakin kasvatuksellisia periaatteita. Toki huomasin niitä tulleen myös lasten äidin puolelta, mikä on mielestäni tavallista ja tarpeellistakin suhteessa lasten muistoihin omista isovanhemmistaan ja suvuista.

Jouko Huttunen pohtii kirjassaan mitä on isyys, kuka oikeastaan isä on ja kenelle tuo nimitys kuuluu, sekä millaiseksi isyys on meillä määritelty. Huttunen toteaa yksiselitteisen käsityksen isyydestä olevan se, että on biologinen mies, jonka sukusoluista olen saanut alkuni, on minun isäni (Jouko Huttunen, Isänä olemisen uudet suunnat 2001).

Pohtiessani omalle kohdalleni sukupolvelta toiselle saatuja evästyksiä, niin sanattomina, kuin sanallisina toteutettuina, mietin olenko pystynyt muuttamaan jotakin omien lasteni kohdalla, vai onko oman isäni vahva luonto antanut minulle selkeät ohjeet, miten toimia isänä omien lasteni kohdalla. Mielestäni olin lasten suhteen läsnä oleva ja hoitava isä. Tosin nyt reilusti aikaa kuluneena huomaan myös piirteitä itsessäni olleen, joissa olisi hyvä ollut kehittyä nimenomaan isänä ollessa

Huttunen toteaa isän rooliin viitaten, mitä lähemmäksi isä tulee hoivaten lastaan, sitä turhemmaksi ja keinotekoisemmaksi tuntuvat isän ja äidin roolien erottelut.

”Lapsen kanssa on oltava paljon ja pitkään, laatu tulee vain sitä kautta jos on tullakseen”
(Huttunen J. 2001)

Psykoanalytikko Dumas D. tuo esille, että lapsen suhde isään solmitaan heti raskauden aikana, sillä lapsi havaitsee äidin vatsassa tiedostamattoman ruumiinkuvan (Dumas,D. 2009 s.15). Dumas myös kertoo, että lapsi kuulee ja tiedostaa isän äänen ja läsnäolon eri tavoin.

Teija Motturi sosiaalityön pro gradu tutkielmassaan tuo esille, että isyys käsite on muuttunut yhteiskunnan mukana. Aiemmin hyvän isän näkemys piti sisällään perheen kurin ja elätyksen. Nykyisin ajan käyttäminen ja kotitöihin osallistuminen ovat arvostettuja isän ominaisuuksia. (Teija Motturi Sosiaalityön pro gradu-tutkielma 2016). Edelleen Motturi tuo esille nykyisten perheiden isän ja äidin roolien ja vastuualueisiin muotoutuneen omanlaisikseen ja maksajan rooli jaetaan. Motturi kirjoittaa, ettei perinteinen isyys ole katoamassa, vaan uusi ja vanha elävät nykyisin rinnakkain. Isyydessä on enemmän monipuolisuutta ja kulttuurisesti se on tullut joustavammaksi ja isyydestä on löydettävissä kehityslinjoja entistä osallistuvampaan ja osallistumattomampaankin suuntaan (Motturi).

ISYYS JA VANHEMMUUS JA PERHEEN MÄÄRITTELYÄ

Tämän päivän isyyteen on paljon vaikuttanut perhemuotojen murros. Perhe ei enää ole pelkkä ydinperhe, johon kuuluu isä, äiti ja yhteiset lapset. Vielä 1980-luvulla noin 90prosenttia lapsista syntyi aviopareille. Tilastokeskuksen mukaan perhe on avio- ja avoliitossa sekä rekisteröidyssä suhteessa elävät henkilöt ja heidän yhteiset tai toisen puolison lapset tai jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä lapsettomat avio- ja avoparit sekä rekisteröidyssä suhteessa elävät parit. Lapsiperheiksi kutsutaan perheitä, joissa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Tällä hetkellä avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia on jo yli 40 prosenttia. Perheiden ensimmäisistä lapsista yli puolet syntyy avopareille. (Motturi)

Tasa-arvoistumisesta ja roolien sekoittumisesta huolimatta suurin osa jää tai määrätään asumaan äidin luona erotilanteessa. Motturin mukaan isän oikeus hoitaa isän tehtävää on Suomessa syrjivä käytäntö.

Huttunen tuo esille, että vanhemmuus on tullut entistä alisteisemmaksi parisuhteen onnelle. Merkittävää on se, että henkilökohtaiselle onnelle laitetaan yhä enemmän salaisia vähimmäisvaatimuksia myös silloin, kun perheessä eletään poikkeuksellisia ja kuluttavia aikoja. Tällaisia aikoja on mm. lapsen odotus, syntymä, ensimmäinen elinvuosi, lapsen vakava sairaus, vanhemman työttömyys. Mikäli parisuhde ei tällaisissa tilanteissa tyydytä, eroamisen mahdollisuus kasvaa ja sitä myöten vanhemmuus kärsii ja suhde lapseen joutuu vaakalaudalle.

Parisuhteen eteen tehty työ tukee samalla vanhemmuutta. ”Hyvin hoidettu parisuhde on vanhemmuuden hyvä kasvualusta” (Huttunen 2001).

Motturi kertoo tekstissään Vuoren (2004) tuoneen esille isyyden suhdetta äitiyteen, kuinka sitä voidaan hahmottaa neljän eri mallin kautta. Tasa-arvoinen isä, joka osallistuu ja jakaa perhevelvollisuudet tasan äidin kanssa. Hoivaava isä pyrkii läheiseen suhteeseen lapsen kanssa. Valintoja tekevä isä seuraa yksilöllisiä halujaan ja kykyjään, jonka seurauksena vastuu lapsesta jää äidille. Maskuliininen isä kantaa suurempaa vastuuta toimiensa yhteiskunnallisista seurauksista, hänen valintansa ovat sidoksissa kategoriin sukupuolieroihin.

Miesvanhemmuuden lisäksi isyyttä tarkastellaan myös eri näkökulmista. Malinen ja Larkela(2011) esittelevät uusperhe isäpuolten yhteydessä hoivaavan, korjaavan, laajentuvan, osallistuvan, etääntyvän ja pelottavan isyyden. Hoivaava isä hoitaa lastaan vähintään yhtä paljon kuin äiti osallistuen perheen kotitöihin. Perhe on tuolloin etusijalla. Korjaava isyys tarkoittaa sitä, että hoivaava isä voi esimerkiksi uusperheessä korjata lapsen aikaisempia huonoja isyyskokemuksia, jolloin kyseessä on laajentunut isyys. Suuri osa on osallistuvia isejä, jolloin lapsi on isälle tärkeä.

Mikäli isä tapaa lasta harvoin tai ei ollenkaan, jää isyys ohueksi, jolloin isyyttä kutsutaan etääntyväksi isyydeksi. Pelottava isyys on etääntyvän isyyden ääriilaidalla. Tuolloin isän käytös pelottaa sekä äitiä että lapsia. Tapaamisista aiheutuu huolta ja turvattomuutta. (Motturi)

Arkipuheessa isällä tarkoitetaan lapsen miespuolista vanhempaa, isyyden viitatessa miehen vanhemmuuteen Jouko Huttunen (2001) jakaa miesvanhemmuuden neljään eri isyyden muotoon. Biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen.

Biologisella isyydellä tarkoitetaan miehen biologista suhdetta. Juridisella isyydellä tarkoitetaan laillisia yhteiskunnan antamia oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen. Suomessa juridiseksi isäksi voi tulla esimerkiksi avioliiton isyys olettaen, adoption kautta tai avioliiton ulkopuolella syntyvän syntyneen lapsen isyyden tunnustamisen myötä. Sosiaalinen isyys tarkoittaa isyyttä, joka muodostuu lapsen kanssa elämisestä, yhdessä asumisesta, vuorovaikutuksesta ja vaihtelevasta huolenpidosta. Sosiaaliseen isyyteen kuuluu myös julkinen esiintyminen lapsen kanssa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joissa miehen isyys saa muiden hyväksynnän. Psykologinen isyys tarkoittaa tunteeseen ja kiintymykseen lukeutuvaa isäsuhdetta. (Huttunen 2001)

ISÄNÄ UUSPERHEESSÄ

Jouko Huttunen (2001) pohtii kannattaako uusperheen alkuvaiheessa puhua ollenkaan isyydestä tai uusperheisyydestä, silloin, kun mies tulee ilman lapsia perheeseen, jossa on ennestään lapsia. Huttusen mukaan hän ei täytä aluksi yhtäkään isän kriteeriä ja monesti biologinen isä hoitaa lapsesta koituvat kustannuksetkin.

Uusperheeseen muuttavan miehen ei ole helppoa päästä sisälle äidin ja lasten muodostamaan perheeseen. Pahin virhe onkin, että mies yrittää ottaa ohjat omiin käsiin alkaen toimimaan perheen päänä melko tuntemattomille lapsille. Aluksi on tärkeää olla tarkkailijan roolissa ja pikku hiljaa tutustua lähemmin lapsiin ja äidin kasvatustyyliin. Pärssisen Haastatteluiden uusperhemiesten/isien toteamus oli, että aika oli olennainen tekijä uusperheen isyyden muodostumisessa. Muutaman vuoden aikana uusperhe alkoi muistuttamaan yhä enemmän ydinperhettä.

On todettu, että mitä pienempiä lapset ovat uusperheen syntyessä, sitä helpommin lapsen ja isäpuolen välille muodostuu vanhemmuuden kaltainen suhde. (Huttunen 2001)

Motturi (2015) kirjoittaa , että uusperheissä vanhempien menneisyys on aina läsnä lasten kautta. Uusperheen muodostuessa kumpikin joutuu astumaan vanhemmuuteen eri-ikäisille ja vieraille lapsille ilman yhteistä historiaa. Puolisoiden vaikeudeksi saattaa tulla romanttisen rakkauden ja vanhemmuuden yhteen sovittaminen.

Isyyteen sitoutuminen tukee molempien vanhemmuutta ja parisuhdetta. Toimivampi ja tyydyttävämpi parisuhde lisää isän sitoutumista isyyteensä. Hyvä parisuhde lisää isän uskoa ja tyytyväisyyttä lastenhoitotaitoihin, tämän myötä miehen identiteetti isänä vahvistuu (Motturi 2015)

Uusperheen isyys on lisääntynyt erojen myötä. Uusperheen miehet ovat joutuneet sopeutumaan siihen, että perheessä on ei- biologisia lapsia sekä siihen että toinen mies on isänä hänen biologisille lapsille.

Motturi kirjoittaa, että nykyajan isät on tutkimuksissa jaettu kuuteen eri ryhmään. 1. Vastuutaan korostaviin, 2. taustalla tukeviin, 3. toiminnallisiin, 4. miehisiin auktoriteetteihin, 5. otteensa menettäneisiin ja 6. poikkeuksellisen äidillisiin isiin. Koska sukupolvien väliset suhteet ovat muuttuneet epäselvemmiksi, niin on vaikeampi määrittellä, ketä on luontevinta kutsua isäksi.

Isän perustaessa uusperheen lasten jäädessä hänen luokseen asumaan, niin joka kahdeksannelta lapselta katkeaa side äitiin kokonaan. Äidin uusperheeseen jääneistä lapsista joka neljäs ei tapaa isäänsä koskaan. (Motturi 2015)

Huttusen (2001) mukaan yhteisen elämän rakentamisessa uusperheen isä joutuu miehen malliksi ja kasvattajaksi, joka vaikuttaa lapsen sosialisointiin. Uusperheen isä ei voi olla näkymätön, jonka lapset voivat sivuuttaa tai kohdella kuin ilmaa. Jokainen uusperheen isä joutuu miettimään kasvatukseen liittyviä periaatteitaan ja pelisääntöjään. Ongelmatilanteita syntyy, mikäli lasten biologinen ja juridinen isä ei tiedä mitä hän haluaa suhteesta lapsiinsa, jotka asuvat vieraan miehen kanssa. Tässä tilanteessa isäpuolelle voi syntyä tilaus sosiaaliseksi isäksi. Uusperheen isäpuolelta vaaditaan kypsyyttä tukea biologisen isän isyysskamppailua ja silti yrittää olla tuottamatta äidille ja lapselle pettymystä.

Motturi kirjoittaa Sinkkosen (1998) tuoneen esille, että uudelta isäpuolelta vaaditaan hienotunteisuutta, diplomatiata ja kärsivällisyyttä. Oma itsenä oleminen ja lapsista välittäminen ja olemalla vastuullinen vanhempi lisää lapsessa luottamusta. Ennen auktoriteettiasemaa ja kasvattajan roolia, luodaan luottamusta herättäväyhteyssuhde lapseen. Käytännössä se tarkoittaa taustalla olemista, vaikka tekisi mieli puuttua äidin ja lasten välisiin kiistoihin. Huttusen mukaan (2011) ystäväystymisen jälkeen lapset alkavat vähitellen luottamaan uuteen aikuiseen, jonka jälkeen lapset antavat mielellään hänelle oikeuksia ja velvollisuuksia.

Haitallisinta lapselle on, jos äiti ja isäpuoli liittoutuvat biologista isää vastaan, tai asettavat oman hyväksymisensä ehdoksi biologisesta isästä luopumiselle.

UUSPERHEEN ISIEN VERTAISTUKIRYHMÄ

Suunnitellessani kehittämistehtävään liittyvää vertaisryhmää uusperheen isille, nostin aiheen esille omassa työryhmässäni Järvenpään perheneuvolassa. Isien vertaisryhmä sai kiinnostusta osakseen työryhmässä ja melko nopeasti sain ryhmän kasaan. Yhteensä viideltä isiltä kysyttiin kiinnostusta ryhmään tulemisesta, joista kaikki halusivat aloittaa ryhmässä. Lyhyen esittäytymisen jälkeen kasvatusten tai puhelimitse vertaisryhmä oli nopeasti kasassa. Aluksi ajattelin, että ryhmä kokoontuisi alkuillasta klo 17-19, mutta aloitusaika oli liian aikainen työssä oleville. Lopulta ryhmän tapaamispäiväksi muodostuivat tiistait klo 18-20. Ryhmätapaamisia oli yhteensä neljä kertaa alkaen 25.9.2018 ja päättyen 16.10.2018 tapaamiset olivat kertaviikkoisia.

Esittelin jo ennen ryhmän alkua ryhmäläisille kehittämistehtävään liittyvät aihealueet ja ajalliset realiteetit, suurimpana realiteettina oli Uusperheen isyys.

Tapaamisiin olin hankkinut kahvia, teetä ja suolaista, sekä makeaa syömistä, koska pienelläkin ruokailulla on positiivinen merkitys yleistunnelmaan ja verensokerin lasku ei välttämättä edistä positiivisen ajattelun voimaa.

Ryhmän alkaessa kävimme läpi ryhmään liittyviä sääntöjä, kuten luottamuksellisuuteen, ryhmätapaamisista poisjäämisiin sekä ryhmän aloitus ja lopetus ajankohdat.

Pääaihepiirinä oli kehittämistehtävään liittyvä otsikko Uusperheen miehenä, isänä, puolisona ja exänä. Aihepiirit olivat hyvinkin kattavat uusperheen kokeneille miehille. Aluksi olin laittanut aiheet fläppitaululle nähtäväksi ja ne olivat esillä joka tapaamiskerralla. Tapaamiskertojen lopussa annoin muutaman kysymyksen sisältävän palautekysely lomakkeen ryhmään osallistujille.

Isien uusperheissä on yhteensä 22 lasta. Kaikilla uusperheen pareilla on yhteisiä lapsia, sekä ex-puolisoiden kanssa saatuja lapsia.

Ikäjakama ryhmässä oli 31-vuodesta 60 ikävuoteen.

Ryhmäläisten toiveena ryhmälle oli vertaistuellisuuden saaminen samassa tilanteessa olevien isien kanssa, sekä perhedynamiikan toimimaan saaminen ja auktoritaariset asiat suhteessa lapsiin. Ryhmätapaamisten jatkuessa keskustelun aiheet laajenivat ja uusia aiheita nousi joka tapaamisessa esille. Keskeiset teemat otsikonkin suhteen olivat tapaamisten kohdalla päällimmäisinä laajasti esillä.

Isien ryhmä oli aktiivinen ja hyvin keskusteleva ryhmä. Ryhmäläiset puhuivat jo ensimmäisellä tapaamiskerralla, kuinka asioista pystyy puhumaan luottamuksella ja vaikeistakin asioista niin avoimesti vieraille ihmisille. Ryhmä pystyi tukemaan haasteellisessa tilanteessa olevia isiä ja antamaan kehitysideoita rakentavalla tavalla.

Ryhmänvetäjänä pyrin olemaan tilaa antava, struktuurin luojana, sekä tarvittaessa kantaa ottavana. Kertaalleen esitin uusperheen vaiheisiin liittyvää teoriaa, sekä rakentavan riitelyn teoriaa.

Neljä kertaa oli selvästi liian lyhyt tarina isien ryhmälle. Tarjouduin vetäjän roolissa esittämään kysymyksen ryhmän jatkamisesta ryhmäläisille. Jokainen isä oli ryhmän jatkumisen kannalla. Osa halusi ryhmän jatkuvan kahden viikon välein, mutta suurempi osa oli kerta kuukaudessa kannalla. Sovimme uusperhe isien ryhmän jatkuvan kerran kuukaudessa tiistaisin klo 18-19.30. Ryhmän aikaa lyhennettiin puolella tunnilla, jotta isit pääsevät perheen iltapuuihin.

PALAUTEKYSELY

Neljän tapaamiskerran jälkeen ryhmäläiset saivat palautekysely lomakkeen, jonka pystyi palauttamaan sähköisenä tai paperisena. Neljä isää palautti kyselyn sähköisesti. Esitän kyselyn vastaukset kootusti kaikilta vastaajilta.

1. Mitkä ryhmässä käsitellyistä asioista olivat sinulle hyödyllisiä ?

”Muiden kertomat kokemukset, niihin liittyvät tuntemukset ja ratkaisut uusperheessä sekä edellisessä liitossa. Myös erilaisten persoonien kautta tulleet esimerkit ja roolit perheestä antoivat näkökulmaa uusperheen arkeen”.

”Uusperheiden arki muistuttaa paljon toisiaan ja perheet käsittelee samanlaisia ongelmia. Yksittäistä aihetta on vaikea mainita”.

”Ryhmässä käsiteltiin asioita melko lavealla otteella, kuljettaen kuitenkin mukana jonkinlaista pääteemaa. Vaikea muistaa yksityiskohtaisesti käsiteltyjä asioita, mutta minulle jäi sellainen olo, että vertaisryhmä antoi hyvin paljon uusia näkökulmia suhteessa uusperheessä elämiseen. Ryhmän asiat/teemat olivat myös tietyllä tapaa sellaisia, joita ei ole kunnolla mahdollista käsitellä toisissa sosiaalisissa konteksteissa”.

”Kaikki aiheet olivat tasaisesti hyödyllisiä”

2. Minkälaisia aiheita olisit toivonut lisää ?

”Riitojen tai ristiriitojen ratkomisen työkaluja ja ratkomista uusperheessä ja parisuhteessa”.

”Eri aiheita käsiteltiin kattavasti ja avoimesti”.

”En tässä vaiheessa osaa analysoida, että mitä aiheita olisin toivonut lisää, sillä jo valitut aiheet olivat hyviä ja tärkeitä”.

”Olin tyytyväinen juuri niihin aiheisiin, joita käsitelimme”.

3. Minkälaiset asiat jäivät päällimmäisenä mieleen?

”Kuinka vahvasti menneisyys vaikuttaa nykyhetkeen uusperheessä. Uusperheen arki ei ole helppoa, mutta oikealla asenteella ja kommunikoinnilla voi asiat saada toimimaan paremmin. Isien lisäksi ehkä uusperheen äitienkin olisi hyvä päästä keskustelemaan keskenään ja jakamaan kokemuksiaan asiantuntijan johdolla”.

”Vertaistuki oli todella vahvaa ja asioita puhuttiin todella hyvässä hengessä. Tapaamisista sai voimaa omaan arkeen”.

”Erilaiset haasteet uusperheen uusperheen arjen osalta. Samankaltaiset ongelmat toisten ryhmäläisten kohdalla. Oman tilanteen peilaaminen oli helpompaa, antaen uusia aineksia ajattelulle omaan rooliin uusperheessä”.

”Saada isien ja miesten ääntä kuuluviin erotilanteissa ja sen jälkeen suhteessa, mm. lasten näkemisiin ym”.

4. Minkälaisia aiheita/teemoja voisit hyödyntää arjessa

”Lasten tasapuolinen kohtelu, huomioiminen ja aktivointi pitkällä tähtäimellä, lisää uusperheen yhteenkuuluvuutta. Parisuhteen hoitamiselle ja aikuisten keskustelulle löytyvä aika on tarpeen”.

”Parisuhteessa oleva keskustelu ja avoimuus on todella tärkeää. Ongelmien kanssa ei saa jäädä yksin”.

”Kuinka yksituumaisesti miehet ajattelevat eroon ja sen jälkihoitoon liittyvistä asioista.

Painottaa sitä, että oma ajattelu ei ole yksityistä, vaan liittyy yleisempään tapaan ajatella”.

”En tässä vaiheessa osaa sanoa yksittäisiä aiheita/teemoja, joita voisini arjessani hyödyntää”.

5. Miltä ryhmässä oleminen sinusta tuntui?

”Melko helpolta ja mielekkäältä. Ryhmän henki oli hyvä ja suvaitseva, mikä lisäsi osallistumishalukkuutta”

”Hienolta. Oli mukava tavata muita isäpuolia ja kuunnella, että monet asiat ovat samalla tavalla myös muissa uusperheissä. Ryhmässä sai ymmärrystä ja tukea”

”Ryhmässä oleminen oli melko rentoa ja asiallista. Vaikutti siltä, että ryhmässä oli hyvä yhteenkuuluvuuden henki ja kaikki yrittivät antaa ryhmälle mahdollisimman paljon kasvattaen näin ryhmän ideapääomaa. Ryhmä oli erittäin motivoitunut ja sitoutunut yhteiseen toimintaan. Lisäksi kaikki ymmärsivät hyvin toisiaan, koska ongelmat olivat hyvin samankaltaisia toistuen hieman eri muodoissa yksilöiden suhteen. Kaikkinensa vaikutti siltä, että ryhmän henkilökemiat osuivat nappiin, mitä tuki yhteinen tavoite”

”Se tuntui erittäin hyvältä”

6. Miten ryhmän vetäjä onnistui mielestäsi tehtävässään?

”Kokonaisuutena hyvin. Vetäjä ohjasi keskustelua tarpeen tullen ja pohjusti keskustelun aiheita asiantuntevilla näkemyksillä. Ehkä välillä keskustelua olisi voinut ohjata enemmänkin silloin, kun keskustelu siirtyi kauas varsinaisesta temasta. Silloin olisi voinut paneutua teemojen sisältöön enemmän ja saada konkreettisia työkalua mahdollisesti enemmän”.

”Hienosti. Ryhmässä oli paljon puheliaita ihmisiä, joten keskustelu tuntui soljuvan pitkälti itseksensä”.

”Ryhmän vetäjä onnistui todella hyvin. Hän piti keskustelun langat käsissä antaen keskustelun soljuja melko vapaasti ja tarvittaessa ohjasi sitä uomiinsa. Itselleni jäi melko ammattimainen kuva vetäjän taidoista. Kaikkinensa pelkkää positiivista”.

”Vetäjä onnistui hienosti. Antoi paljon tilaa ja vapautta”.

7. Muuta palautetta?

”Uusperheen miehille suunnattu vertaistukiryhmä on varmasti paikallaan jatkossakin”.

”Tällaisille isien ryhmille on varmasti kysyntää laajemminkin”.

”Olisi varmaan tosi hyvä, että tämänkaltaisia uusperheiden vertaisryhmiä olisi laajemminkin tarjolla Suomessa. Uusperhe isät eivät yleensä hirveästi pääse vertaishenkilöiden kanssa keskustelemaan arjen haasteista, mikä tuli selkeästi ryhmässäkin ilmi. Itse voin suositella samankaltaista konseptia muillekin uusperheisille, jotka eivät tällaista ole vielä kokeneet”.

”Tällaista lisää”.

POHDINTA

Pohtiessani uusperheneuvojan koulutukseen liittyvää kehittämistehtävän aihetta, oman matkan tekeminen koulutuksen aikana omaan isyyteen liittyen oli vahva ja vaikuttava kokemus. Omaan isyyteeni sain koulutuksen avulla peilausta oman isäni kanssa olemisesta ja toimimisesta. Alkaessani Uusperhe isien ryhmän ohjaajaksi, pohdin onko minulla annettavaa monille kokeneille isille. Toisiko ryhmä tullessaan mitään uutta ryhmäläisille. Mietin, että Onhan itselläni kokemus primaariperheen isänä olemisesta, biologisista lapsista, sekä uusperheeseen liittyvistä aiheista liittyen miehenä, isänä, puolisona ja exänä olemiseen. Pohdinnan jälkeen uskaltauduin tuomaan ideoita esille. Tarkoituksena olikin, että varsinkin uusperhe isille suunnattu ryhmä saisi jatkoa tavalla tai toisella, mutta sen pohdinta oli vielä muutaman ryhmäkerran päässä. Mitä pidemmälle ryhmä eteni, huomasin osasen ryhmän merkityksellisyydestä isien ryhmässä olemisella. Ryhmäläiset olivat motivoituneita ja jopa innostuneita aiheista, joita käsitteimme. Koin olevani yksi ryhmän jäsenistä, jolla oli monia samanmoisia kokemuksia, mitä toisilla uusperheen isillä oli. Jotenkin voi samastua siihen lauselmaan, että antaessaan saa. Niin koin tässäkin ryhmätilanteessa. Jokainen isä antoi ja toi paljon itsestään, kokemuksestaan toisille. Jokainen antoi ja varmasti myös sai, mitä oli tullut hakemaan, varsinkin vartaisellisuutta samaa kokeneilta isiltä.

Mietin Ryhmän aikana ja sen jälkeen, voisiko ryhmän ohjaajana toimia eri tavalla. Pitäisikö olla aktiivisempi, vai vähemmän aktiivinen. Mikäli ryhmäläiset olisivat eri isiä, toimisiko samanlainen konsepti heidän kanssaan. Pitäisikö olla enemmän ammatillista opetusta/ohjausta ja kuinka paljon, ettei ryhmä häiriintyisi ohjaajan liiallisella aktiivisuudella ja rikkoisi tietynlaista harmoniaa, joka vallitsi tässä ryhmässä. Onko jokainen ryhmä erilainen toistaan. Mietin, että jokainen isi on omanlaisensa persoona ja varmasti tuo persoonastaan osasia ryhmän kannettavaksi, kuinka paljon ryhmäläinen tarvitsisi ohjaajan rohkaisua ja tukea ryhmän aikana. Tämän ryhmän isit olivat tasaisen kantaa ottavia ja toisille tilaa antavia. Ryhmäläisen aktivointia tässä ryhmässä ei tarvittu ohjaajan puolelta. Niin kuin palautteistakin tuli ilmi, ryhmä toimi harmonisesti toisiaan kohtaan ja oli aktiivinen.

Ryhmässä oleminen oli itselle miellyttävä kokemus, joka antoi myös itselle virtaa tuleviin päiviin. Kysymyksenä, onko uusperheen isille vertaisryhmä tarvetta, niin omalta puolelta ja ryhmäläisten palautteen myötä sitä voi suositella jatkossakin uusperheen isille

LÄHTEET

- Dumas, D. 2008. Isää vailla ja ilman sanoja. Eveil-kustannus, Helsinki.
- Dumas, D. 2009. Ja lapsi loi isän. Eveil-kustannus, Helsinki.
- Heikinheimo, K. 2018. Uusperheen vaiheet, Suplin luento 15.2.2018, Turku
- Holm Jaana ym. 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäitiö ASPA
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. PS-kustannus, Juva.
- Huttunen, J. 2018. Isä sosiaalisena vanhempana. Uusperheneuvojakoulutusluento, Turku.
- Motturi, T. 2015. Isyys uusperheessä. Sosiaalityön progradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Huuskonen, P. 2010 Vertaistuen käsitteet. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos kotisivut.
- Väestöliitto, Uusperheen ja parin kehitysvaiheet, kotisivut.

LIITE

Isien ryhmä 25.9.2018- 16.10. 2018 Palautekysely

1. Mitkä ryhmässä käsitellyistä asioista oli sinulle hyödyllisiä?
2. Minkälaisia aiheita olisit toivonut lisää?
3. Minkälaiset asiat jäivät päällimmäisenä mieleen?
4. Minkälaisia aiheita/teemoja voisit hyödyntää arjessa?
5. Miltä ryhmässä oleminen sinusta tuntui?
6. Miten ryhmän vetäjä onnistui mielestäsi tehtävässään?
7. Muuta palautetta?